

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р *Силвия Георгиева Георгиева*, Катедра по славистика и балканистика, Филологически факултет, ЮЗУ „Неофит Рилски“

на дисертация за присъждане на образователната и
научна степен „Доктор“

Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки

Професионално направление: 2.1. Филология

Научна специалност: *Теория и практика на превода*

Автор: Любима Костадинова Мавродиева-Оракова

Тема: **„Межкултурната асиметрия в превода на произведения за деца от и на английски, български и руски език“**

Научен ръководител: доц. д-р Светла Томанова

Дисертантът е изпълнил задължителните минимални национални изисквания.

Темата на дисертацията е особено актуална и чувствителна: както в полето на изследванията на преводната литература, така и далеч отвъд чисто научните ѝ граници. Литературата за деца и нейните преводи са особено актуални днес, във все по-променящите се парадигми на съвременното общество и култура, особено по отношение на революционните и бързо развиващи се технологични и психологически промени спрямо четенето и предаването на информация от всякакъв вид. В тази връзка изборът на тема на дисертационния труд е особено интересен, но същевременно труден, предвизвикателен и изискващ високи нива на отговорност от страна на докторанта. Този избор предполага сериозна предварителна подготовка и познания на литературните езици на детските произведения, както и стабилна теоретична база относно различните течения в теорията на преводаческото изкуство. Актуалността на темата е подчертана и от факта, че „С оглед на засиленото издаване на преводна литература за деца са нужни и повече изследвания по темата, които на този етап липсват“. Попълването именно на тази ниша в българските и световни изследвания на преводната детска литература предпоставя още в началото високите очаквания от страна на читателя, но и приносния елемент на дисертацията чрез успешния избор на тема.

След един обстоен прочит на текста категорично може да се заяви, че трудът се отличава с оригиналност на подхода, задълбоченост на анализа и актуалност на проблематиката. Структурата на изследването е логична и убедителна. Трудът се състои от увод, две глави (I глава: *Теоретичен обзор на темата*, 14-35 стр. и II глава: *Анализи*, 36-149 стр.), изводи и библиография, включваща 51 библиографски единици и десетки Интернет източници.

Конкретният предмет на изследването са оригинални английски текстове, в стих, в картинни детски книги, съпоставени с техните преводи на български и руски език. Екскерпираният материал е взет от 4 оригинални английски произведения: „The Gruffalo“, „The Gruffalo’s child“, „The Smeds and the Smoos“, „Sofia Valdez – Future Prez“, 4 превода на български език: „Грузулак“, „Детето на Грузулака“, „Червените дзени и сините дзини“, „София Валдент – бъдещ президент“ и 2 превода на руски език – „Груффало“ и „Дочурка Груффало“. Това прави общо 10 книги, които дисертантката изследва, на три езика – английски, български и руски. Допълнителни примери и материали са посочвани като отделни по-кратки части от други книги и техните преводи.

В увода на дисертационния труд, освен определянето на обекта, целите и задачите на изследването, авторката си поставя базисни и определящи въпроси като „Кой вид еквивалентност да избере преводачът? Фундаменталната или динамичната? Да адаптира ли? Да пренесе ли читателя в културата на оригинала или да одомашни, да направи познати персонажите?“ Тук Мавродиева поставя началото на темата за значимостта на отделните звена, отговорни за появата на една преводна детска книга: автор-илюстратор-издател-преводач. Отделно се поставя въпросът за значимостта на реципиентите, които в случая включват освен детето, което е слушател на текста и наблюдател на илюстрациите, и възрастния, който чете.

В тази част на изследването дисертантката представя и мотивацията, която стои зад избора на конкретния екскерпиран литературен материал – предмет на анализ и изследване: популярността на посочените книги сред читателите; темите, които засягат и поетичната им форма. Добре е да се даде повече информация относно критериите за избор точно на тези текстове.

В *Теоретичния обзор* на темата, който обхваща първата глава от изследването, се търсят отговори на конкретно поставени въпроси относно понятието за межкултурна асиметрия, в продължение на предзададените базисни проблеми в увода: „До каква степен трябва да търсим симетрия или хармония в превода? Удачно ли е да приравняваме една култура към друга? Или е по-добре да запознаваме приемащата култура с изходната?“ Теоретичните изследвания, на които се опира авторката в търсене на фундамент за отговорите на поставените въпроси, са: произведението

на Мария Пипева „Своето в чуждото, чуждото в своето: българските преводи на английска детска литература“, като прави обстоен анализ на теоретичните обосновки и изводи, както и хронологично проследяване на основните и разнородни мнения в исторически план в българската литературна традиция относно детската литература. Тук бих искала само да припомня, че още в средновековна България, именно във връзка с преводите на богослужебните книги и в споровете как трябва да се превежда, се ражда и българската филология като теория на превода. В пролога към Йоандамаскиновото „Богословие“ Йоан Екзарх Български подчертава, че трябва да се превежда мисълта, а не думата. Направеният исторически преглед е интересен и може да се обособи като отделна част от дисертацията, тъй като сам по себе си има приносен момент, въпреки че авторката се позовава на цитатите, направени от Мария Пипева.

Важна теоретична основа на изследването е „скопос теорията“, която поставя акцент върху нуждите на реципиента и извеждането на функционалния подход при превода. Името идва от гръцкото *σκοπός* – цел. Целта на преводача, комуникативната функция на текста и идеята за дълбокия смисъл зад лексикалните единици са водещи при избора на конкретни преводачески решения. Оттук и извеждането на преводача на по-преден план и излизането му от сянката на автора. Това е една от най-съвременните концепции в теорията на превода, разработена от Ханс Вермеер и Катарине Райс.

От гледна точка на прагматиката и функционалността на превода по отношение на различните видове еквивалентност Мавродиева-Оракова разглежда и труда на Найда от 1964 г. *Toward a Science of Translating*.

Авторката търси точната дефиниция на понятието *междукултурна асиметрия* и ефектът на тази асиметрия в преводите за деца. Обръща внимание и на актуалното състояние на пазара за преводна детска литература, като отбелязва промяната на темите, които се засягат в детските книги и появата на т.н. трудни и неудобни теми като болести, смърт, сексуалност, адаптация към различни житейски промени.

Комбинацията от *скопос теорията*, динамичната еквивалентност на Найда и тезите на Венути за трансформациите предоставят една солидна основа на изследването, която ни води към основната част на дисертацията – конкретните анализи.

Втора глава – Анализи (обхваща 36-149 стр.) представлява основната и най-важна, носещата част на дисертационния корпус. В нея са осъществени съпоставителни анализи по следните

критерии: количествени, качествени, лингвистични и функционално-прагматични. Именно те разкриват различните проявения на практика на изследваната „междукуртурна асиметрия“; предизвикателствата пред преводача, „възможните решения, експерименти и нерешени казуси“.

Материал за анализ е предоставен от четири английски произведения в оригинал. Приведени са примери за непреводимост от две допълнителни творби: стихотворение, написано на английски – *Zoophabet: Ants to Zorillas*, Avis Harley и българска книга, написана в стихове на основата на българската азбука – *Небивалици с буквите от А до Я* от Цвета Брестничка.

Самият избор на произведения за анализиране в емпиричната част на научното изследване говори за едно добре премислено и оснано на висока ерудиция авторско стратегическо (за целите на труда) решение. Направени са общо 6 анализа:

Първият анализ проследява преводните трансформации, касаещи названията на персонажи и описанието на външния вид на главния герой в в българския и руския превод на книгата „The Gruffalo“, съответно „Грузулак“ и „Груффало“

Вторият анализ изследва втората книга за Грузулака и нейните преводи на български и руски език и осъществените от преводачите промени, които се основават на междукуртурната асиметрия.

Третият анализ комбинира двете книги “The Gruffalo” и “The Gruffalo’s child” и техните преводи, като самият анализ е разделен на две части. В първата част анализът се фокусира върху трансформациите, които претърпяват лексемите за храни и напитки, а втората част акцентира върху конструкции, които се повтарят в оригиналния текст и проследява дали и доколко те са повторени еднотипно в преводите.

Четвъртият анализ изследва българския превод на английската книга “The Smeds and the Smoods” – „Червените дзени и сините дзини“, като тук именно се разглеждат въпросите за междукуртурните различия.

Петият анализ представлява наблюдение върху българския превод на английската детска книга “Sofia Valdez – Future Prez” и един оригинален експеримент за превод на част от книгата с изкуствен интелект. *Той показва, че компютърният превод става все по-добър, успява да постори правилни изречения, да пренесе по-голямата част от смисъла, да запази римата на някои места, но не може да свърши работата на човека -преводач.* Компютърният превод няма да направи мост

между културите и в крайна сметка преводният текст не може да бъде адекватен, целта на автора няма да може да се изпълни и читателите ще бъдат ощетени.

Последният анализ е озаглавен „Межкултурната асиметрия като фактор за непреводимост на определени текстове“. Той засяга основно азбуката като проява на междуезикова и межкултурна асиметрия, като основният извод тук е, че културата и в частност азбуката не позволява пренос на подобни текстове.

5 страници са отделени на темата „Автори, илюстратори, преводачи“. Оригинална идея на Мавродиева-Оракова е, че тук се обръща внимание на хората, отвъд тяхната работа като писатели, илюстратори и преводачи. Авторката твърди, че „въпреки теорията, че преводачът не трябва да са забелязва...на практика не е постижимо да създадеш текст на език, различен от изходния, и да не промениш, да не дадеш нещо от себе си...Няма как да постигнем абсолютна еквивалентност, щом използваме друг език. Преводачите не преписват, а превеждат.“

В изводите на дисертационния труд авторката обобщава и сумира заключенията, до които водят направените в предходната глава анализи. Един от тях е, че на този етап компютърният превод не може да замени преводачите на художествена литература, тъй като зад думите стоят светове. Интересен и приносен е и изводът, оборващ „невидимостта на преводача“ и акцентиращ върху важноста на комуникативната функция на преводния текст.

Трудът безспорно е приносен и навременен, синхроничен на наболените проблеми, пред които се изправят съвременните преводачи и изследователи. Сред приносите на дисертационното изследване, освен комплексността на проблема и липсата на разработки в нашата научна литература, могат да се изредят и следните по-важни приносни моменти:

-С настоящото изследване се поставя началото на научен диалог конкретно за превода на художествена литература за деца, което може а доведе до подобряване на техните качества.

-Преводната детска книга се разглежда като продукт с висша стойност, създаден от веригата автор-илюстратор-преводач-издател.

-В рамките на дисертацията е осъществен експеримент за превод с изкуствен интелект, при който резултатите показват невъзможност на машината да замести човека.

-Дисертационният труд може да послужи за основа на бъдещи изследвания и в областта на педагогиката и психологията, което подчертава интердисциплинарността на изследвания проблем. В тази връзка трудът определено има практико-приложно значение. Той може да се използва не само в научната област на литературознанието и изследването на теорията на превода, но и за конкретната работа на преводачи, издатели, психолози, педагози и родители.

Както дисертантката посочва „новаторството на този труд е в това, че взема за обект тесен кръг от произведения и ги изследва във функционално-прагматичен аспект. Анализите са не само на лексикално и семантично ниво, а и на функционално, тъй като са ориентирани към потребностите на децата, които все още не са читатели, а слушатели и наблюдатели.

Подобно изследване не е реализирано досега в българските научни среди и обръща вниманието ни към тема, която е неизменна част от ежедневието ни и формирането на нашето общество.

В заключение: Трудът на Любима Мавродиева-Оракова представлява сериозно изследване както от теоретична, така и от практико-приложима гледна точка. Направените анализи и изводи са оригинални и обосновани и имат важна стойност за българското литературознание и изследванията в областта на теорията на превода. Приносите на разработката и високата научна стойност на текста ми дават основание с увереност да го предложа за външна защита за присъждане на образователната и научна степен „доктор” на Любима Мавродиева-Оракова в научната област 2.1. Филология, специалност „Теория на превода“.

Благоевград

31. 03. 2026 г.

доц. д-р Силвия Георгиева

REVIEW

by Assoc. Prof. Dr. Silvia Georgieva Georgieva, Department of Slavic and Balkan Studies, Faculty of Philology, South-West University “Neofit Rilski”

of a dissertation for the award of the educational and scientific degree Doctor

Field of Higher Education: 2. Humanities

Professional Field: 2.1. Philology

Scientific Specialty: Theory and Practice of Translation

Author: **Lyubima Kostadinova Mavrodieva-Orakova**

Title: **“Intercultural Asymmetry in the Translation of Children’s Literature to and from English, Bulgarian, and Russian”**

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Svetla Tomanova

The doctoral candidate has fulfilled the mandatory minimum national requirements.

The topic of the dissertation is particularly relevant and sensitive, both within the field of translation studies and far beyond its strictly academic boundaries. Children’s literature and its translations are especially significant today, in the constantly changing paradigms of contemporary society and culture, particularly in relation to the revolutionary and rapidly developing technological and psychological changes concerning reading and the transmission of information of all kinds. In this respect, the choice of dissertation topic is especially interesting, but at the same time difficult, challenging, and demanding a high level of responsibility on the part of the doctoral candidate. This choice presupposes serious preliminary preparation and knowledge of the literary languages of children’s works, as well as a solid theoretical foundation regarding the various currents in translation theory. The relevance of the topic is further emphasized by the fact that “in view of the increased publication of translated children’s literature, more research on the topic is needed, and such research is currently lacking.” Filling precisely this gap in Bulgarian and international studies of translated children’s literature creates high expectations from

the reader from the very beginning, but also highlights the dissertation's contribution through its successful choice of topic.

After a thorough reading of the text, it can categorically be stated that the work is distinguished by originality of approach, depth of analysis, and relevance of the issues discussed. The structure of the study is logical and convincing. The work consists of an introduction, two chapters (Chapter I: Theoretical Overview of the Topic, pp. 14–35, and Chapter II: Analyses, pp. 36–149), conclusions, and a bibliography including 51 bibliographic entries and dozens of Internet sources.

The specific object of the study consists of original English-language texts in verse from illustrated children's books, compared with their translations into Bulgarian and Russian. The excerpted material is taken from four original English works: *The Gruffalo*, *The Gruffalo's Child*, *The Smeds and the Smoos*, Sofia Valdez – *Future Prez*; four Bulgarian translations: *Gruzulak*, *Deteto na Gruzulaka*, *Chervenite dzeni i sinite dzini*, Sofia Valdent – *badesht prezident*; and two Russian translations: *Gruffalo* and *Dochurka Gruffalo*. This makes a total of ten books, which the doctoral candidate studies in three languages — English, Bulgarian, and Russian. Additional examples and materials are presented in the form of shorter excerpts from other books and their translations.

In the introduction to the dissertation, besides defining the object, aims, and objectives of the study, the author raises fundamental and defining questions such as: “Which type of equivalence should the translator choose? Formal or dynamic? Should the text be adapted? Should the reader be transported into the culture of the original, or should the text be domesticated and the characters made familiar?” Here Mavrodieva introduces the topic of the significance of the individual agents responsible for the appearance of a translated children's book: author–illustrator–publisher–translator. Separately, the issue of the importance of the recipients is raised, which in this case includes not only the child, who listens to the text and observes the illustrations, but also the adult who reads.

In this part of the study, the doctoral candidate also presents the motivation behind the choice of the specific literary material selected for analysis and research: the popularity of the books among readers, the themes they address, and their poetic form. It would be good to provide more information regarding the criteria for selecting exactly these texts.

In the Theoretical Overview of the Topic, which constitutes the first chapter of the study, answers are sought to specifically posed questions regarding the concept of intercultural asymmetry, continuing the fundamental issues raised in the introduction: “To what extent should we seek symmetry or harmony in translation? Is it appropriate to equate one culture with another? Or is it better to familiarize the target culture with the source one?” The theoretical studies on which the author relies

in search of a foundation for answering these questions include Maria Pipeva's work *One's Own in the Foreign, the Foreign in One's Own: Bulgarian Translations of English Children's Literature*, through which the author provides a detailed analysis of the theoretical foundations and conclusions, as well as a chronological overview of the major and diverse opinions within the Bulgarian literary tradition concerning children's literature. Here I would only like to remind that as early as medieval Bulgaria, precisely in relation to the translations of liturgical books and the disputes concerning how translation should be done, Bulgarian philology as a theory of translation was born. In the prologue to John Exarch of Bulgaria's *Bogoslovie*, the author emphasizes that one should translate the meaning, not the word. The historical overview presented is interesting and could stand as a separate part of the dissertation, since it carries scholarly value in itself, despite the author relying on quotations cited by Maria Pipeva.

An important theoretical foundation of the study is Skopos theory, which places emphasis on the needs of the recipient and foregrounds the functional approach in translation. The name derives from the Greek σκοπός — purpose. The translator's goal, the communicative function of the text, and the idea of deep meaning behind lexical units are central in the choice of specific translation decisions. Hence also the bringing of the translator to the foreground and their emergence from the author's shadow. This is one of the most contemporary concepts in translation theory, developed by Hans Vermeer and Katharina Reiss.

From the perspective of pragmatics and the functionality of translation with regard to the various types of equivalence, Mavrodieva-Orakova also discusses Nida's 1964 work *Toward a Science of Translating*.

The author seeks the precise definition of the concept of intercultural asymmetry and the effect of this asymmetry in translations for children. She also draws attention to the current state of the translated children's literature market, noting the shift in themes addressed in children's books and the emergence of so-called difficult and uncomfortable topics such as illness, death, sexuality, and adaptation to various life changes.

The combination of Skopos theory, Nida's dynamic equivalence, and Venuti's theses on transformations provides a solid foundation for the study, leading us to the main part of the dissertation — the specific analyses.

Chapter Two — Analyses (pp. 36–149) constitutes the main and most substantial part of the dissertation corpus. It contains comparative analyses based on the following criteria: quantitative, qualitative, linguistic, and functional-pragmatic. These reveal the various practical manifestations of the studied “intercultural asymmetry”; the challenges faced by the translator; and the “possible solutions, experiments, and unresolved cases.”

Material for analysis is provided by four original English works. Examples of untranslatability are drawn from two additional works: the English-language poem *Zoophabet: Ants to Zorillas* by Avis Harley, and the Bulgarian verse book based on the Bulgarian alphabet *Nebivalitsi s bukвите ot A do Ya* by Tsveta Brestnichka.

The very selection of works for analysis in the empirical part of the study demonstrates a well-considered and highly erudite strategic authorial decision for the purposes of the dissertation. A total of six analyses are conducted:

The first analysis traces translation transformations concerning the names of characters and the description of the protagonist's appearance in the Bulgarian and Russian translations of *The Gruffalo*, namely *Gruzulak* and *Gruffalo*.

The second analysis examines the second *Gruffalo* book and its Bulgarian and Russian translations, as well as the changes introduced by the translators based on intercultural asymmetry.

The third analysis combines *The Gruffalo* and *The Gruffalo's Child* and their translations, dividing the analysis into two parts. The first part focuses on transformations affecting lexemes related to food and drink, while the second highlights constructions repeated in the original text and investigates whether and to what extent they are reproduced consistently in the translations.

The fourth analysis examines the Bulgarian translation of *The Smeds and the Smoos* — *Chervenite dzeni i sinite dzini*, focusing specifically on issues of intercultural differences.

The fifth analysis represents an observation of the Bulgarian translation of the English children's book *Sofia Valdez – Future Prez* and an original experiment involving the translation of part of the book with artificial intelligence. It demonstrates that machine translation is becoming increasingly better, capable of constructing correct sentences, conveying most of the meaning, and preserving rhyme in some places, but it still cannot perform the work of the human translator. Machine translation cannot build bridges between cultures and, ultimately, the translated text cannot become fully adequate, the author's purpose cannot be fulfilled, and readers will be disadvantaged.

The final analysis is entitled "Intercultural Asymmetry as a Factor for the Untranslatability of Certain Texts." It focuses mainly on the alphabet as a manifestation of interlingual and intercultural asymmetry, with the principal conclusion being that culture, and in particular the alphabet, does not allow the transfer of such texts.

Five pages are devoted to the topic “Authors, Illustrators, Translators.” An original idea of Mavrodieva-Orakova is the attention given to people beyond their roles as writers, illustrators, and translators. The author states that “despite the theory that the translator should not be visible... in practice it is impossible to create a text in a language different from the source language and not change it, not contribute something of oneself... There is no way to achieve absolute equivalence when using another language. Translators do not copy; they translate.”

In the conclusions of the dissertation, the author summarizes the findings resulting from the analyses conducted in the previous chapter. One of these is that at this stage machine translation cannot replace translators of literary fiction, because worlds stand behind words. Also interesting and valuable is the conclusion refuting the “invisibility of the translator” and emphasizing the importance of the communicative function of the translated text.

The work is undoubtedly timely and highly contributive, synchronous with the pressing problems faced by contemporary translators and researchers. Among the contributions of the dissertation research, besides the complexity of the problem and the lack of studies in our scholarly literature, the following more significant contributions may also be highlighted:

The present study initiates a scholarly dialogue specifically concerning the translation of children’s fiction, which may lead to improvements in its quality. The translated children’s book is viewed as a product of high value, created by the chain author–illustrator–translator–publisher.

Within the dissertation, an experiment in AI translation was conducted, the results of which demonstrate the inability of the machine to replace the human being.

The dissertation may serve as a basis for future research in the fields of pedagogy and psychology as well, which emphasizes the interdisciplinary nature of the researched problem. In this respect, the work undoubtedly possesses practical applicability. It may be used not only in the scholarly fields of literary studies and translation theory, but also in the practical work of translators, publishers, psychologists, educators, and parents.

As the doctoral candidate notes, “the innovation of this work lies in the fact that it takes a narrow circle of works as its object and studies them from a functional-pragmatic perspective. The analyses are conducted not only at the lexical and semantic level, but also at the functional level, since they are oriented toward the needs of children, who are still not readers, but listeners and observers.”

Such a study has not yet been carried out in Bulgarian academic circles and directs our attention to a topic that is an inseparable part of our everyday life and of the formation of our society.

In conclusion: The work of Lyubima Mavrodieva-Orakova represents a serious study both from a theoretical and a practical-applied point of view. The analyses and conclusions are original and well-founded and possess important value for Bulgarian literary studies and research in the field of translation theory. The contributions of the dissertation and the high scholarly value of the text give me reason to confidently propose it for public defense for the award of the educational and scientific degree “Doctor” to Lyubima Mavrodieva-Orakova in the scientific field 2.1. Philology, specialty “Theory of Translation.”

Blagoevgrad

31 March 2026

Assoc. Prof. Dr. Silvia Georgieva